

SZAKKOLLÉGIUMI FÜZETEK 5.

SZTE MÓRA FERENC
SZAKKOLLÉGIUM

MÓRA AKADÉMIA
SZAKKOLLÉGIUMI
TANULMÁNYKÖTET

SZAKKOLLÉGIUMI FÜZETEK 5.
a Móra Ferenc Szakkollégium évkönyve

*80. születésnapja alkalmából
szeretettel ajánljuk a kötetet
Vörös Lászlónénak,
a Móra Ferenc Szakkollégium
nyugalmazott igazgatójának.*

A kötet a
Szegedi Tudományegyetem Móra Ferenc Szakkollégiumának
kiadványa.

A kötet megjelenését támogatták:

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

EMBERI ERŐFORRÁS
TÁMOGATÁSKEZELŐ

A kiadvány az NTP-SZKOLL-17-0029 jelű,
A Móra Ferenc Szakkollégium szakmai, kulturális, közéleti
programjai pályázat keretein belül készült.

SZAKKOLLÉGIUMI FÜZETEK 5.

MÓRA AKADÉMIA
SZAKKOLLÉGIUMI TANULMÁNYKÖTET

SZEGED

2018

Sorozatszerkesztő

KOVÁCS ATTILA

Szerkesztette

BÍRÓ GYÖNGYVÉR

A kötetben szereplő tanulmányok szerzői:

BANOS BENJÁMIN

BUDAI CSILLA MARIANN

CSIBY ÉDUA BOGLÁRKA

CSIFÓ TAMÁS

CSÍK ÁDÁM LAJOS

CSÍKI OTTÓ

CSUTAK ZSOLT

DEÁK ÁDÁM

GAÁL GABRIELLA

HERGOTT KRISTÓF

HIRTH ZSÓFIA

KARÁCSONYI KRISZTINA

KELEMEN DÁVID

KONKOLY SÁNDOR

KOVÁCS GYÖRGYI

KRIZSÁN BÁLINT

MAKOVICS GÁBOR

MÁLTESICS PÉTER

MOGYORÓSI RENÁTÓ

MANUEL

NAGY LÁSZLÓNÉ

NAGY VIOLA JÚLIA

NÉMET KLAUDIO

RADNAI DÁNIEL SZABOLCS

RIDEG BÉLA

SÜLI SZABINA MERCÉDESZ

SZABÓ DOROTTYA

SZIVÓS ÁDÁM

TAR CZALI LEVENTE DÁVID

TÓTH BALÁZS

ISSN 2064-809X

© a szerzők 2018

© a szerkesztők 2018

Minden jog fenntartva.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó (KOVÁCS ATTILA).....	10
-----------------------------	----

NYELVÉSZET

KARÁCSONYI KRISZTINA: A magyar relációs főnevek szintaktikai szerkezete.....	13
--	----

KRISZTINA KARÁCSONYI: The syntactical structure of Hungarian relational nouns.....	19
--	----

CSIBY ÉDUA BOGLÁRKA: Esettanulmány egy angol írástechnikát fejlesztő kurzus összetett oktatói értékelésének hatékonyságáról.....	20
---	----

ÉDUA BOGLÁRKA CSIBY: A case study on the effects of complex feedback practise in an EFL writing course.....	29
--	----

SZABÓ DOROTTYA: A vlogsorozatok műfaji előzményei.....	30
--	----

DOROTTYA SZABÓ: The genre context for vlogseries	40
--	----

IRODALOM

KOVÁCS GYÖRGYI: A hamelni patkányfogó alakja Robert Browning versében és Lucy Maud Montgomery <i>Anne a Zöld Oromból</i> sorozatában.....	41
--	----

GYÖRGYI KOVÁCS: The Pied Piper of Hamelin in Robert Browning's poem and in Lucy Maud Montgomery's <i>Anne of Green Gables</i> series.....	50
--	----

RADNAI DÁNIEL SZABOLCS: Kisfaludy Sándor portréja és a nemzeti irodalom képe Eötvös Károly balatoni utazásaiban	51
--	----

DÁNIEL SZABOLCS RADNAI: Sándor Kisfaludy's portrait and the image of national literature in Károly Eötvös' travels around Lake Balaton	63
---	----

BUDAI CSILLA MARIANN: A történetmondás és kultúra kapcsolata Vincze Ferenc <i>Desertum</i> című művében	64
--	-----------

CSILLA MARIANN BUDAI: Legătura dintre istorisire și cultură în opera <i>Desertum</i> de Vincze Ferenc.....	73
--	----

GAÁL GABRIELLA: (Szöveg)testek kavalkádjában Tóth Krisztina <i>Pixel</i> című prózakötetében.....	74
--	-----------

GABRIELLA GAÁL: In the Pixel-cavalcade of Tóth Krisztina's (text)corpus	83
---	----

RIDEG BÉLA: Női sors, realitás, misztikum Mari Saat <i>A lasnamäe-i megváltó</i> című kisregényében.....	84
---	-----------

BÉLA RIDEG: Naiste saatus, tegelikkus, müstikism Mari Saat Lasnamäe Lunastaja väikeses vähendamises.....	90
--	----

FÖLD- ÉS KÖRNYEZETTUDOMÁNY

KONKOLY SÁNDOR: A Mohácsi-sziget, mint potenciális termálvíz és szénhidrogén lelőhely ..	91
---	-----------

SÁNDOR KONKOLY: The Mohács Island, as potential thermal water and hydrocarbon reserve area	112
--	-----

MÁLTESICS PÉTER: Aktív turizmus a Mátrában. A turisztikai megújulás esélyeinek és lehetőségeinek vizsgálata	113
--	------------

PÉTER MÁLTESICS: Active Tourism in the Matra Hills. Chances and opportunities of product innovation.....	137
--	-----

RÉGÉSZET ÉS TÖRTÉNETTUDOMÁNY

HERGOTT KRISTÓF: Avar kori nyílhegyek a Körös-Tisza-Maros vidéken	138
--	------------

KRISTÓF HERGOTT: Avar age arrowheads from Körös-Tisza-Maros region	154
--	-----

CSIFÓ TAMÁS: Szilágyi Erzsébet politikai tevékenysége 1458–1464 között.....	155
--	------------

TAMÁS CSIFÓ: The political activity of Elisabeth Szilágyi between 1458 and 1464	172
---	-----

DEÁK ÁDÁM: Az 1843/44. évi országgyűlés a liberális főrendi ellenzék szemszögéből.....	173
ÁDÁM DEÁK: The Diet in 1843/44 from the perspective of the liberal lords.....	191
TARCSALI LEVENTE DÁVID: Széchenyi István az 1847–1848-as országgyűlésen.....	192
LEVENTE DÁVID TARCZALI: István Széchenyi on the 1847–1848 diet.....	206
KRIZSÁN BÁLINT: A magyar konzervatív sajtó az 1848-as forradalmak idején. Elutasításból elfogadás – 1848. január–március.....	207
BÁLINT KRIZSÁN: The Hungarian conservative press during the Revolutions of 1848 From rejection to acceptance –January–March 1848	217
NÉMET KLAUDIÓ: Elkerült tragédiák.....	218
KLAUDIÓ NÉMET: Avoided tragedies	221
CsÍK ÁDÁM LAJOS: Az 1968-as csehszlovákiai bevonulás a 31. harckocsiezred szemszögéből	222
ÁDÁM LAJOS CSÍK: The Entry into Czechoslovakia in 1968 from the point of view of the 31 st Tank Division	232
MOGYORÓSI RENÁTÓ MANUEL: Oroszország helye a nap alatt. Az Ukrajnáért vívott geopolitikai sakkjátszma három szintjének elemzése.....	233
RENÁTÓ MANUEL MOGYORÓSI: Russia's place in the sun. The examination of the three levels of the geopolitical chess game for Ukraine	251
<i>SZOCIOLÓGIA, PSZICHOLÓGIA, PEDAGÓGIA</i>	
KELEMEN DÁVID: Nemekkel kapcsolatos szerepelvárások tükröződése szabad mesélési helyzetben.....	252
DÁVID KELEMEN: Expression of Gender Stereotypes on Open-ended Situation of Telling Stories	270

MAKOVICS GÁBOR: Társas összehasonlítás az iskolai motiváció tükrében	271
GÁBOR MAKOVICS: Social comparison from the view of school motivation	287
NAGY VIOLA JÚLIA: A kreativitás vizsgálata gimnáziumi tanulók körében.....	288
VIOLA JÚLIA NAGY: Examination of Creativity among Secondary School Students	303
SZIVÓS ÁDÁM – NAGY LÁSZLÓNÉ: A kritikai gondolkodás és a fogászati egészségműveltség együttes fejlesztésének lehetősége biológiaórán	304
ÁDÁM SZIVÓS – LÁSZLÓNÉ NAGY: The possibility of joint development of critical thinking and oral health literacy in Biology classes.....	315
 <i>POLITIKATUDOMÁNY, NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK ÉS BIZTONSÁGPOLITIKA</i>	
HIRTH ZSÓFIA: A populizmus elemei a Jobbik politikájában	316
ZSÓFIA HIRTH: The elements of populism of the Jobbik's policy	326
BANOS BENJÁMIN: A kelet-németországi területek konvergenciája a 2017-es választások tükrében	327
BENJÁMIN BANOS: The convergence of the eastern part of Germany in the context of the 2017 German federal elections	341
SÜLI SZABINA MERCÉDESZ: A kémkedés megítélése, és büntetőjogi természete a rendszer váltást követő évtizedekben, különös tekintettel a rehabilitáció jogi és politikai relevanciáira.....	342
SZABINA MERCÉDESZ SÜLI: The perception and criminal character of espionage in the decades after the change of regime, with special regard to the legal and political relevance of rehabilitation.....	359
CSUTAK ZSOLT: Kiberbiztonsági kihívások a 21. században.....	360
ZSOLT CSUTAK: Cyber security challenges in the 21 st century.....	375

TÓTH BALÁZS: Válság utáni kihívások az államadósság-finanszírozásban Közép-Európa országaiiban.....	376
--	------------

BALÁZS TÓTH: Post-crisis challenges in the government debt management in the Central European countries	388
--	-----

CSÍKI OTTÓ: Az elektromos autók számának előrejelzése globális szinten	389
---	------------

OTTÓ CSÍKI: A forecasting study of the number of electric cars on a global level	411
--	-----

Tisztelt Olvasó!

Szeretettel ajánlom figyelmébe az SZTE Móra Ferenc Szakkollégium Móra Akadémia sorozatának ötödik kötetét, mely a 2017. december 1–2-i I. Móra Nemzetközi Interdiszciplináris Szakkollégiumi Konferencia előadásaira épül, az ott elhangzott előadások szerkesztett változata, de a kötetbe bekerült néhány különösen értékes, elsősorban történelmi és társadalomtudományi kutatás anyaga is.

Hallgatói kezdeményezésre, a fél évszázados múltra visszatekintő Móra Ferenc Kollégium nemes hagyományaira, gazdag és sokszínű programkínálatára, egyetem és városszerte is ismert népszerű előadássorozataira építve hoztuk létre 2011-ben a Móra Ferenc Szakkollégiumot, amely az elmúlt évek aktivitásának, szakmai tevékenységének elismeréseként először 2015-ben, majd 2018-ban újfent elnyerte a 3 évre minősített szakkollégium címet, 2018 márciusától pedig akkreditált kiváló tehetségpont.

A szakkollégium struktúrájában öt tagozatra épül, a humántudományi, a természettudományi, a közgazdaságtudományi és a jogi, valamint a pedagógiai tagozat lefedi a szakmai munka minden szegmensét. A tagozatok a kurzusok, konferenciák szervezésében autonómiát élveznek, ugyanakkor a tagozati sokszínűség lehetőséget teremt az interdiszciplinaritásra is. Képzési modellünkben a kurzusok, műhelyek, vitaestek mellett fontos szerepet szánunk hallgatóink tudományos tevékenységének elősegítésére, szorgalmazzuk, hogy kutatásaik eredményeit, módszertanát mutassák be, és vitassák meg hallgatótársaikkal. Ez a cél vezérelt bennünket, amikor létrehoztuk a Móra Akadémiát, amelynek azt a szerepet szántuk, hogy fórumot teremtsen hallgatóink tudományos, szakmai megnyilvánulásaira, és összefogja, koordinálja a szakmai konferenciáinkat. Az Akadémia 2013-ban, a szakkollégium első önállóan szervezett tudományközi belső konferenciáján sikeresen debütált, azóta további tizenegy országos konferenciának, workshopnak adtunk otthont, a mórás konferenciák az idő haladtával egyre népszerűbbé és színvonalasabbá váltak. Különösen országos bölcsészettudományi konferenciáink vívtak ki rangot maguknak a szakkollégiumi közösség körében, a kétévente rendezett eseményen általában 5–6 felsőoktatási intézmény 8–10 szakkollégiumának 30–36 előadóját láthattuk vendégül. Szakkollégistáink körében a természettudományi konferenciáink is népszerűek voltak, de külső szakkollégiumokból már kisebb volt az érdeklődés, míg közgazdaságtudományi konferenciánk az SZTE hallgatói mellett a vidéki szakkollégiumok számára jelentettek vonzerőt. A bölcsészettudományok mellett még politológia tárgyú konferenciáink váltak igazán sikeressé és népszerűvé, az alkalmanként társszervezőkkel (Nézőpont Intézet, NKE Biztonságpolitikai Szakkollégium, Szegedi Politológus Hallgatók Egyesülete, Doktoranduszok Országos Szövetsége Történettudományi- és Politikatudományi Osztály) lebonyolított rendezvények országosan is komoly

visszhangot és elismerést váltottak ki a hallgatók és a tudományterület ismert kutatói körében.

Mára a Móra Ferenc Szakkollégium a Szakkollégiumi Mozgalom meghatározó tagjává vált, az a közel 200 kurzus, szakkurzus, műhelyfoglalkozás, előadássorozat, amelyet az elmúlt években szerveztünk, elősegítette hallgatóink tudományos fejlődését, ismereteinek bővítését. Míg 2013-ban csak 15 olyan szakkollégistánk volt, aki tanulmányai mellett tudományos tevékenységet is folytatott, ez a szám mára már meghaladja a százat. Két Interkollnak, Szakkollégiumi Nyári Találkozóznak adtunk otthont, képviseltetjük magunkat a Szakkollégiumok Egyeztető Fóruma Minősítést Segítő Bizottságában, és delegálunk oktatót a Minősítő Bizottságba. Szakkollégiumi találkozokat, workshopokat szervezünk, segítünk és mentorálunk tudományos műhelyeket. Úgy gondoljuk, hogy a szakkollégiumoknak fontos szerepe van a tehetséggondozásban, különösen a vidéki felsőoktatási intézmények tehetséggondozásában. Ennek a küldetésnek, filozófiának a szellemében álmotunk egy nagyot, és szerveztük meg 2017 decemberében első nemzetközi interdiszciplináris konferenciánkat. A jelentkezők száma és az érdeklődés bennünket is meglepett, ugyanakkor igazolta, hogy szükség van a hasonló rendezvényekre. A két napos, két helyszínen zajló rendezvényünkre 8 felsőoktatási intézmény 17 szakkollégiumának 85 hallgatója jelentkezett. Az előadások színvonala szekcióvezetőink szerint az Országos Diákköri Konferenciákkal vetekedett, nem egy esetben komoly kihívást jelentett megnevezni a szekció különdíjas előadókat.

A konferenciákon elhangzott előadások sikere, pozitív visszhangja arra ösztökölt bennünket, hogy a legjobb előadások írott, szerkesztett változatát kötetben is megjelentessük. Így indult útjára 2014-ben Móra Akadémia tudományos sorozatunk, amely a szakkollégium névjegyévé vált, és immár ötödik kötetét tarthatja kezében a tisztelt olvasó. A Móra Akadémia első kötetének megjelenésekor még kissé aggódva gondoltunk arra, hogy vajon lesz-e annyi vállalkozó kedvű szakkollégistánk az elkövetkező években, hogy a Móra Akadémia évente megjelenő periodikává váljon. A második kötet 2015-ben nemcsak a választ adta meg, hanem egyben utat is mutatott a jövőre. Történt, hogy az Országos Bölcsészkonferenciánk zárásakor kértük, hogy aki szeretné, küldje el előadása írott, szerkesztett változatát, és saját hallgatóink mellett meghívott vendégeink is éltek a lehetőséggel. Így a Móra Akadémia „szakkollégium közivé vált”, szerzői között pécsi, budapesti, kaposvári, debreceni, kolozsvári szakkollégistákat egyaránt köszönhetünk. Ma már kifejezetten törekedünk arra, hogy a szakmai rendezvényeinken fellépő vendégeink küldjenek tanulmányt a Móra Akadémia köteteibe, úgy gondoljuk a szakkollégiumok közötti együttműködésnek, közös gondolkodásnak, a szakmai produktumok előállításának ez lehet az egyik járható útja.

A Móra Akadémia 5. kötete a konferencia jellegéből adódóan interdiszciplináris, számos tudományterület közül válogat, de a Móra hagyományaihoz is igazodva a bölcsészet és a társadalomtudomány dominál.

Nem véletlenül, a kötet szerzői között legnagyobb számban történészekkel, irodalmárokkal, nyelvészekkel, pszichológusokkal és politológusokkal találkozunk. Ugyanakkor a természettudomány és a közgazdaságtudomány is képviselteti magát néhány tanulmánnyal, így elmondhatjuk, hogy az ötödik kötet sokoldalúságával, változatosságával mindenképpen kiemelkedik az eddig megjelentek közül.

A kiadvány tanulmányaihoz mindenkinek jó szórakozást kívánok, remélem a tematikai és műfaji sokszínűség előnyévé válik a Móra Akadémia ötödik kötetének is, és mindenki talál érdeklődésének megfelelő írást, elemzést. Végül köszönetet szeretnék mondani az SZTE azon oktatóinak, munkatársainak, akik közreműködtek a konferencia szervezésében, szekcióvezetőként értékelték az előadásokat, megnevezték a szekció különdíjasokat, tanácsaikkal segítették az előadók szakmai fejlődését. Külön köszönet Bíró Gyöngyvérnek, aki formába öntötte, lektorálta, szerkesztette a kötetet, valamint az Emberi Erőforrások Minisztériumának, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelőnek és a Nemzeti Tehetség Programnak az anyagi támogatásért, amelynek segítségével a kötet megjelenhetett.

Szeged, 2018. június 13.

Kovács Attila
*a Móra Ferenc Szakkollégium
igazgatója*

A kritikai gondolkodás és a fogászati egészségműveltség együttes fejlesztésének lehetősége biológiaórán¹

SZIVÓS ÁDÁM – NAGY LÁSZLÓNÉ

Bevezetés

A kritikai gondolkodás a természettudományos gondolkodás egyik összetevője, fejlesztése a biológia tanításának is fontos célja. Ennek ellenére az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) által kiadott kísérleti biológia-tankönyvek elemzése azt mutatja, hogy a tankönyvekből hiányoznak a kritikai gondolkodási készségeket fejlesztő feladatok.² A kritikai gondolkodás fejlesztésére a biológia tantárgy keretében számos témakör alkalmas, de különösen sok lehetőséget kínál Az ember szervezete és egészsége témakör, amelynek keretében a diákok egészségműveltsége is fejleszthető. Ez utóbbi ugyancsak fontos, hiszen nemzetközi összehasonlításban a magyar lakosság több mint fele elégtelen vagy problémás (összességében korlátozott) egészségműveltségi kompetenciával rendelkezik.³ Különösen igaz ez a szájhigiénia területére: az emberek orális egészségügyi állapota rossz, a megfelelő szájhigiénéjával kapcsolatos ismereteik hiányosak, és bár tudják, hogy rendszeresen részt kellene venniük a fogászati szűrővizsgálatokon, sokan csak akkor keresik fel fogorvosukat, ha már baj van.⁴ 2017 tavaszán online kérdőív segítségével felmértük az egyetemisták fogászati egészségműveltségének szintjét és azt találtuk, hogy 67%-uknak nehéz megítélnie a médiából szerzett fogászati információk hitelességét, 52%-uk pedig nem tudja megítélni a lehetséges fogászati kezelések előnyeit és hátrányait.

A tanulmányban értelmezzük a kritikai gondolkodás és a fogászati egészségműveltség fogalmát és egymással való kapcsolatukat. Továbbá ismertetjük a fogászati ismeretek megjelenését a központi tantervekben és a kísérleti tankönyvekben. Végül bemutatjuk, hogyan lehet tanórai keretek között együttesen fejleszteni a kritikai gondolkodást és a fogászati egészségműveltséget.

A kritikai gondolkodás értelmezése

Az utóbbi évtizedekben számos próbálkozás történt a kritikai gondolkodás értelmezésére. Ennis (1962) szerint a kritikai gondolkodás az a folyamat, amely során az egyén meghozza a kritikán alapuló helyes állításokat. Christ (1997) a kritikai gondolkodást tervszerű, irányított döntésnek nevezi, amely magában

¹ A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma UNKP-17-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programja, illetve a Magyar Tudományos Akadémia Tantárgy-pedagógiai Kutatási Programja támogatásával készült.

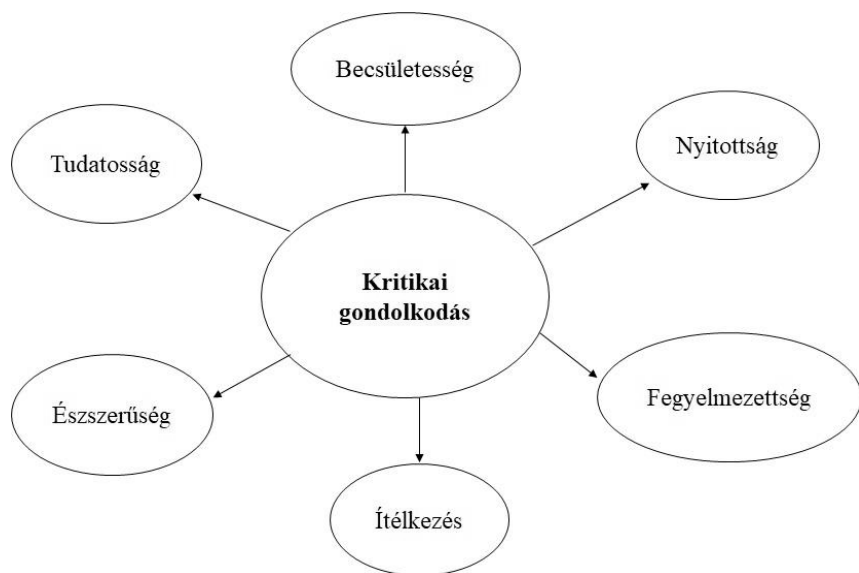
² NAGY LÁSZLÓNÉ – KISSNÉ GERA 2017.

³ KOLTAI – KUN 2016.

⁴ GERA – GYÖRFI 2016.

foglalja az interpretációt, az analízist, az értékelést és a következtetést.⁵ Tóth megfogalmazása szerint a kritikai gondolkodás az, amikor a mások által elmondottakat vagy leírtakat abból a szempontból értékeljük, hogy igaznak fogadjuk-e el vagy sem.⁶ Facione és munkatársai (1996) elképzelése szerint a kritikai gondolkodás folyamata hat kognitív műveletet (értelmezés, elemzés, értékelés, következtetés, magyarázat, önszabályozás) foglal magába, amelyek hierarchikusan követik egymást.⁷ A különböző értelmezésekben közös elemként jelenik meg az értékelés mint kognitív művelet.

A kritikai gondolkodást különféle képességek bonyolult kombinációja teszi lehetővé (*l. ábra*). Ezek közül háromnál (ésszerűség, nyitottság, ítélezés) az értékelés mint kognitív művelet kiemelkedő jelentőségű. Az ésszerűség azt jelenti, hogy észérvekre támaszkodunk, illetve azt, hogy bizonyítékok nélkül nem fogadunk el semmit. A nyitottság során más értelmezésekre is nyitottak vagyunk, és készek vagyunk a dolgok átértékelésére. Az ítélezés pedig annak a folyamata, hogy mérlegeljük a bizonyítékok súlyát, illetve helyet adunk más felvetéseknek.⁸

1. ábra: A kritikai gondolkodás jellemzői

⁵ ENNIS 1962; CHRIST 1997, idézi MOLNÁR 2002.

⁶ TÓTH 2007.

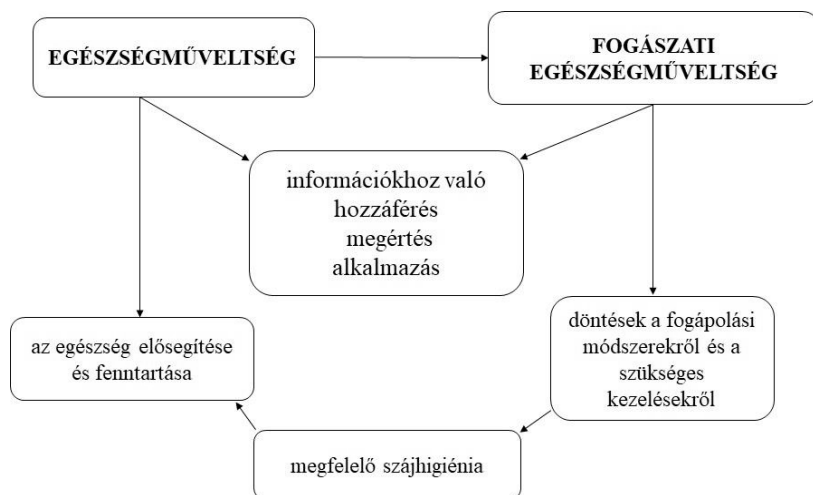
⁷ FACIONE – FACIONE – GIANCARLO 1996, idézi MOLNÁR 2002.

⁸ ENNIS 1962; CHRIST 1997, idézi MOLNÁR 2002.

A kritikai gondolkodás a magasabb rendű gondolkodási képességek közé tartozik. Fejlesztése kiemelkedő jelentőségű minden tanuló számára, tekintet nélkül a társadalomban betöltött jövőbeli szerepére. Ma az információforrások nagy része könnyen elérhető mindenki számára, de az információ mennyisége jelentősen megnőtt. Ez megköveteli – többek között – a tanulók kritikai gondolkodási készségeinek fejlesztését, amely szükséges az ismeretlen szituációk elemzéséhez.⁹

A fogászati egészségműveltség értelmezése

A fogászati egészségműveltség az egészségműveltség egyik speciális területe (2. ábra). Meghatározza, hogy az egyén fogászati információkhoz való hozzáférése, megértése, azok alkalmazása milyen szinten valósul meg, és ezek alapján milyen döntéseket képes hozni a fogászati módszerekről és a szükséges kezelésekről.¹⁰ A megfelelő döntéshozatal hozzájárul az egészséges szájhigiénia kialakulásához, ami az általános egészségi állapot szempontjából kiemelkedő jelentőségű.

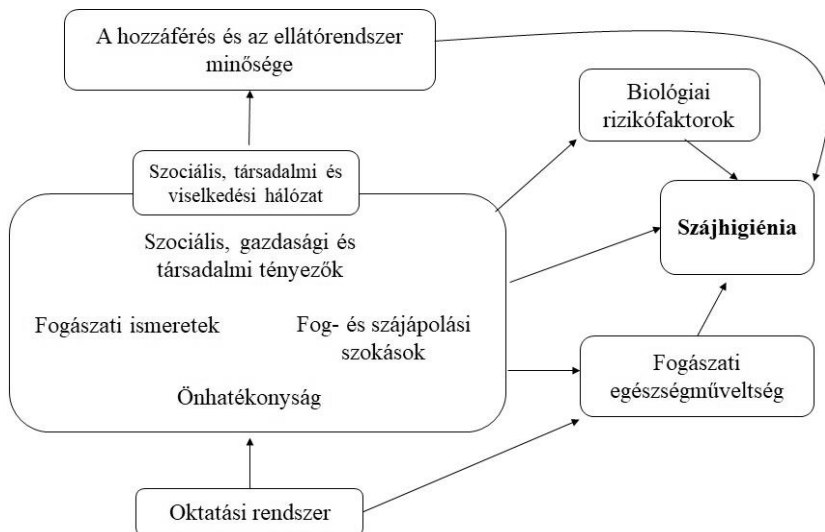
2. ábra: A fogászati egészségműveltség értelmezése

A megfelelő szájhigiénia kialakulását számos tényező befolyásolja (3. ábra). A szociális, társadalmi és viselkedési hálózatba tartoznak a szociális, gazdasági és társadalmi tényezők (pl. a fizetés), a fogászati ismeretek, a fogmosási szokások és az önhatékonyság. A hozzáférés és az ellátórendszer minősége fedi le az egészségügyi rendszerrel kapcsolatos tényezőket (pl. van-e körzeti fogorvos az

⁹ ADEY – CSAPÓ 2012.

¹⁰ BRIDGES ET AL. 2014; CSIZMADIA 2016.

egyén lakóhelyén, mennyire tud eligazodni az egészségügyi rendszerben stb.). A szájhigiénét a biológiai rizikófaktorokon túl a fogászati egészségműveltség is befolyásolja, aminek fejlettségében meghatározó szerepe van az oktatásnak, ezért elmondható, hogy az oktatás közvetve befolyásolja a megfelelő szájhigiénia kialakulását.¹¹

3. ábra: A megfelelő szájhigiénia kialakulását befolyásoló tényezők

Sorensen és munkatársai (2012) megalkották az egészségműveltség integrált modelljét (4. ábra), ami igaz a fogászati egészségműveltségre is. A modell szerint az egészségműveltség négy kompetenciát igényel: a hozzáférést (egészséginformációk kérése, keresése, azokhoz való hozzájutás), az értelmezést (a kapott egészséginformáció értelmezése), az értékelést (az egészséginformáció kritikus értékelése) és az alkalmazást (az információ kommunikálása és döntéshozatal egészségünk érdekében). Ezek a kompetenciák lehetővé teszik, hogy az egyén eligazodjon az egészségügyi ellátás, a prevenció (betegségmegelőzés) és az egészségfejlesztés területén.¹²

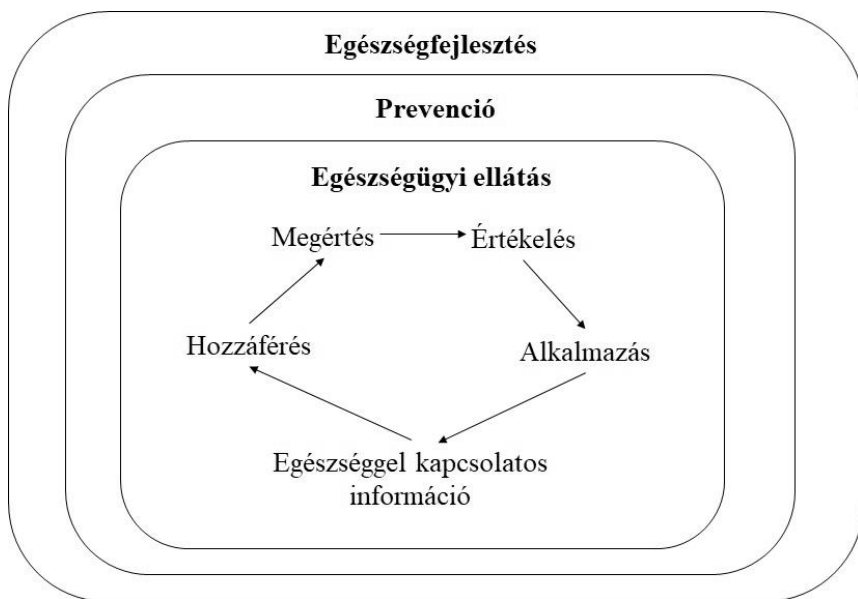
A külföldi szakirodalom tanulmányozása során azt találtuk, hogy a fogászati egészségműveltség kutatásában négy irány figyelhető meg. Az egyik az elméleti kutatások iránya, amely során a kutatók meghatározzák a fogászati egészségműveltség fogalmát, területeit és befolyásoló tényezőit.¹³ A második irány a fogászati egészségműveltség szintje és a fogápolási szokások közötti

¹¹ NIELSEN-BOHLMAN – PANZER – KINDING 2004; CSIZMADIA 2016.

¹² SORENSEN ET AL. 2012, idézi CSIZMADIA 2016.

¹³ HOROWITZ – KLEINMAN 2012; ISMAIL 2013.

összefüggések feltérképezését célozza meg.¹⁴ A harmadik kutatási irányban a kutatók a fogászati egészségműveltség és a státusz közötti összefüggéseket vizsgálják az egyén szintjén.¹⁵ Végül pedig olyan kutatások is vannak, amelyek a szülő fogászati egészségműveltsége és a gyermek fogászati státusza közötti kapcsolatokat térképezik fel.¹⁶ Az empirikus kutatásokban közös, hogy a fogászati egészségműveltség szintjét különböző mérőeszközökkel mérik. Ezek közül a leggyakrabban alkalmazott a REALD-30 (Rapid Estimation of Adult Literacy in Dentistry) teszt, ami harminc fogászati szakszó felismerésére irányul. A válaszadónak a szavakat hangosan kell felolvasnia, helyes válasz esetén 1, helytelenül pedig 0 pont jár. Ez 0–30 összpontszámot eredményez, ahol 0 a legalacsonyabb, 30 a legmagasabb szintű egészségműveltség. A kapott pontszám szoros összefüggésben van a fogászati egészségműveltséggel és így a fogászati státusszal is.¹⁷

4. ábra: Az egészségműveltség integrált modellje

¹⁴ BLAGGANA ET AL. 2016; SISTANI ET AL. 2017.

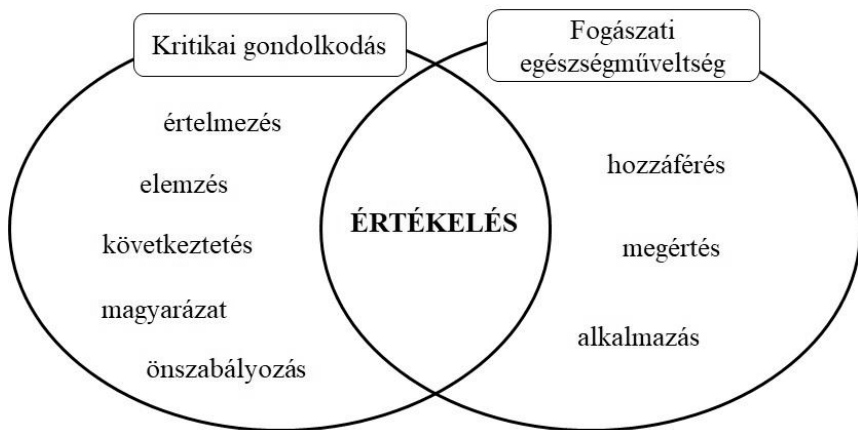
¹⁵ UENO ET AL. 2013.

¹⁶ BRIDGES ET AL. 2014.

¹⁷ NAGY LÁSZLÓNÉ ET AL. 2015.

A kritikai gondolkodás és a fogászati egészségműveltség együttes fejlesztésének lehetősége biológiaórán

A kritikai gondolkodás és a fogászati egészségműveltség együttes fejlesztésének alapja az, hogy mindkettő kognitív műveletei között megjelenik az értékelés (5. ábra).

5. ábra: A kritikai gondolkodás és a fogászati egészségműveltség kognitív műveletei

Az egészségfejlesztés egyik lehetséges színtere az iskola, aminek számos előnye van. Egyrészt a célcsoport koncentráltan elérhető, ami azt jelenti, hogy a tanulók iskolaidőben az iskolában tartózkodnak. Ebből következik, hogy idejük jelentős részét távol töltik a családi környezettől. Ebben az életkorban a személyiségfejlődés még nem zárult le, vagyis ha kialakult egy rossz szokás (akár a szülők miatt), az még korrigálható az iskolában. Ahhoz, hogy az iskolai egészségfejlesztés sikeres legyen, csak egy viszonylag szűk, felsőfokú szakképzettséggel rendelkező csoport (a pedagógusok) egészségmagatartását és -kultúráját kell megváltoztatni. Társadalmi szempontból is előnyös az iskolai egészségfejlesztés, hiszen a társadalmi szereplők számára a gyermekek egészségének megóvása a saját egészségük fejlesztésénél is nagyobb motivációt jelent.¹⁸

A kritikai gondolkodás a Nemzeti alaptantervben (Nat) is megjelenik mint fejlesztendő képesség.¹⁹ A természettudományokkal kapcsolatos részekben a kulcskompetenciák (Természettudományos és technikai kompetencia, Digitális kompetencia, A hatékony, önálló tanulás) és a műveltségi területek (Ember és

¹⁸ JÁROMI – VITRAI 2017.

¹⁹ NEMZETI ALAPTANTERV 2012.

természet, Életvitel és gyakorlat) között is helyet kap a kritikai gondolkodás fejlesztésének igénye.

A fogászati ismeretek az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet által kiadott kerettantervekben és tankönyvekben három tantárgy keretében, öt évfolyamon jelennek meg (1. táblázat). A környezetismeret tantárgy keretében a diákok megtanulják a helyes fogmosás mozdulatait, illetve azt, hogy a fogmosás a napi rutin része. Magasabb évfolyamokon megjelennek az anatómiai ismeretek (fog részei), illetve egyes fogászati megbetegedések (fogszuvasodás, fogkő stb.).²⁰ A biológia érettségi követelményrendszer alapján a vizsgázónak fel kell tudnia ismerni a fog részeit, a részek funkcióit, értenie kell a fogképletet. Ismertetnie kell a száj higiéniáját, a szájápolás szabályait és jelentőségét, illetve ismernie kell a tápcsatorna megbetegedéseinek kialakulását elősegítő kockázati tényezőket (pl. nem megfelelő szájápolás/szájhigiéné).²¹

Tantárgy	Évf.	Kerettantervek	Kísérleti tankönyvek
<i>Környezetismeret</i>	1.	Az alapos rágás és étkezés utáni fogmosás	Fogkefehasználat: mozdulatok, sorrend
	3.	A testápolás módjai (pl. fogmosás)	Hogyan kezdjük a napot? (fésülködés, fogmosás stb.)
<i>Term. ism</i>	6.	A táplálkozás legfontosabb szervei	A fog részei, fogszuvasodás, fogszabályozás
<i>Biológia</i>	8.	A tápcsatorna részei; A rendszeres szűrővizsgálatok jelentősége	A fog részei, fogtípusok
	11.	A tápcsatorna részei	A fog részei; A fogkő fogalma, a fogszuvasodás és a táplálkozás kapcsolata

1. táblázat: A fogászati ismeretek megjelenése az OFI által kiadott kerettantervekben és kísérleti tankönyvekben

²⁰ OFI ÁLTAL KIADOTT KERETTANTERVEK 2012.

²¹ BIOLÓGIA ÉRETTSÉGI KÖVETELMÉNYEK 2015.

Az OFI által kiadott kísérleti tankönyveket elemezve azt tapasztaltuk, hogy a tankönyvekben hiányosak a fogászati ismeretek. Nem esik szó a megfelelő fogkrém kiválasztásának a jelentőségéről: a fogkrémekben megtalálható fluorid a fogszuvasodás megelőzésében kiemelkedő jelentőségű. A fogkefén és a fogkrémen kívül egyik tankönyv sem mutat be egyéb fogápolási eszközöket (pl. fogselyem, fogköztisztító stb.), illetve nem említi meg a fogkefecsere szabályait. Nem került be a tananyagba a fogágybetegség fogalma, megelőzése, pedig ma már a magyar lakosság egyik népbetegségéről van szó. A tankönyvek nem mutatják be a fogképletet, pedig érettségi követelmény, illetve csak 1. évfolyamon kerül elő a helyes fogmosás technikája.²²

A kritikai gondolkodás és a fogászati egészségműveltséget együttesen fejlesztő feladatok kidolgozásánál előtérbe kell helyezni azokat, amelyek hétköznapi szituációkat szimulálnak, illetve azokat, amelyek szövegértésre épülnek. Ez azért is fontos, mert a lakosság jelentős része az egészségét illetően az internetről tájékozódik, hiszen könnyen elérhető, nem kell az orvossal megosztani az általuk kényesnek vélt problémákat. Az interneten számos tévhit található, amit a diákok hiteles forrásnak tartanak. Az értékelés mint kognitív művelet fejlesztése a tévhitek kiszűrésében, a rossz szokások felismerésében fontos, a feladatok kidolgozásánál ennek a műveletnek a fejlesztését kell szem előtt tartani.

Összegzés

A kritikai gondolkodás a természettudományos gondolkodás egyik összetevője, és befolyásolja az egészségműveltség szintjét. Az egészségműveltség egyik speciális területe a fogászati egészségműveltség, amelynek fejlettségi szintje meghatározza az egyén szájhygiéniáját, általános egészségi állapotát. Az Ember és természet műveltségi terület (azon belül a Biológia és egészségtan részműveltségi terület; a környezetismeret, természetismeret és biológia tantárgy) kiemelt feladata a kritikai gondolkodás és az egészségműveltség fejlesztése. A közoktatást szabályozó központi dokumentumokban (kerettantervek, érettségi követelmények), kísérleti tankönyvekben hiányosak a fogászati ismeretek. Az értékelés a kritikai gondolkodás és a fogászati egészségműveltség közös eleme, együttes fejlesztésüknél ezt a kognitív műveletet kell figyelembe venni.

²² LÉNÁRTNÉ PÓTA – TÓTH 2016; BUZÁSI – NÉDER 2015; KROPOG ET AL. 2016; KROPOG 2016; MOLNÁR – MÁNDICS 2016.

Irodalom

- ADEY – CSAPÓ 2012 = Adey, P. – Csapó B.: A természettudományos gondolkodás fejlesztése és értékelése. In: Csapó B. – Szabó G. (szerk.): *Tartalmi keretek a természettudomány diagnosztikus értékeléséhez*. Budapest : Nemzeti Tankönyvkiadó, 2012, 17–59.
- BLAGGANA ET AL. 2016 = Blaggana, A. – Grover, V. – Anjali – Kapoor, A. – Blaggana, V. – Tanwar, R. – Kaur, H. – Haneet, R. K.: Oral Health Knowledge, Attitudes and Practice Behaviour among Secondary School Children in Chandigarh. *Journal of Clinical & Diagnostic Research* 10 (2016) 1–6.
- BRIDGES ET AL. 2014 = Bridges, S. – Parthasarathy, D. – Wong, H. – Yiu, C. – Au, T. K. – McGrath, C.: The relationship between caregiver functional oral health literacy and child oral health status. *Patient Education and Counseling* 94 (2014) 411–416.
- BUZÁSI – NÉDER 2015 = Buzási É. és Néder K.: *Környezetismeret 3. Tankönyv*. Budapest : Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2015.
- CHRIST 1997 = Christ, W. G.: *Media Education Assessment Handbook*. Hillsdale : Lawrence Erlbaum Associates, 1997.
- CSIZMADIA 2016 = Csizmadia L.: Az egészségműveltség definíciói. *Egészségfejlesztés* 57 (2016) 41–44.
- ENNIS 1962 = Ennis, R. H.: A concept of critical thinking. *Harvard Educational Review* 32 (1962) 81–111.
- FACIONE – FACIONE – GIANCARLO 1996 = Facione, P. A. – Facione, N. C. – Giancarlo, C. A.: *The California Critical Thinking Dispositions Inventory: Test Manual*. Milbrae : California Academic Press, 1996.
- GERA – GYÖRFI 2016 = Gera I. – Györfi A.: A magyar lakosság orális egészségügyi ismeretei és szájhigiénias szokásai egy kérdőíves reprezentatív felmérés alapján. *Magyar Fogorvos* 26 (2016) 92–98.
- HOROWITZ – KLEINMAN 2012 = Horowitz, A. M. – Kleinman, D.: Oral health literacy: a pathway to reducing oral health disparities in Maryland. *Journal of Public Health Dentistry* 72 (2012) 26–30.
- ISMAIL 2013 = Ismail, A.: Statement of the problem – Why is oral health important and what role does health literacy play in the etiology of dental/oral diseases? In: Institute Of Medicine (ed.): *Oral health literacy: Workshop summary*. Washington D. C. 2013, 15–25.
- JÁROMI – VITRAI 2017 = Járomi É. – Vitrai J.: Az iskolai egészségfejlesztés hazai és nemzetközi szemléletének bemutatása. *Egészségfejlesztés* 58 (2017) 36–48.

- KOLTAI – KUN 2016 = Koltai J. – Kun E.: A magyarországi egészségértés nemzetközi összehasonlításban. *Egészségfejlesztés* 57 (2016) 3–20.
- KROPOG ET AL. 2016 = Kropog E. – Láng Gy. – Mándics D. – Molnár K. – Ütőné Visi J.: *Természetismeret 6. Tankönyv*. Budapest : Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2016.
- KROPOG 2016 = Kropog E.: *Biológia 8. Tankönyv*. Budapest : Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2016.
- LÉNÁRTNÉ PÓTA – TÓTH 2016 = Lénártné Póta E. – Tóth E.: *Környezetismeret 1. Tankönyv*. Budapest : Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2016.
- MOLNÁR – MÁNDICS 2016 = Molnár K. – Mándics D.: *Biológia 11. Tankönyv*. Budapest : Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2016.
- MOLNÁR 2002 = Molnár L.: A kritikai gondolkodás. In: Csapó B. (szerk.): *Az iskolai műveltség*. Budapest : Osiris Kiadó, 2002, 217–237.
- NAGY LÁSZLÓNÉ – KISSNÉ GERA 2017 = Nagy Lászlóné – Kissné Gera Á.: Gondolkodásfejlesztő feladatok a környezetismeret-, természetismeret-tankönyvek biológia részeiben és a biológia-tankönyvekben. In: D. Molnár É. – Vigh T. (szerk.): *XV. Pedagógiai Értékelési Konferencia, Program – előadás-összefoglalók*. Szeged 2017, 16.
- NAGY LÁSZLÓNÉ ET AL. 2015 = Nagy Lászlóné – Korom E. – Hódi Á. – B. Németh M.: Az egészségműveltség online mérése. In: Zsolnai A. – Csapó B. (szerk.): *Online diagnosztikus mérések az iskola kezdő szakaszában*. Budapest : Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2015, 147–177.
- NIELSEN-BOHLMAN – PANZER – KINDING 2004 = Nielsen-Bohlman, L. – Panzer, A. M. – Kinding, D. A.: *Health Literacy: A Prescription to End Confusion*. Washington D. C. : National Academic Press, 2004.
- SISTANI ET AL. 2017 = Sistani, M. M. – Virtanen, J. I. – Yazdani, R. – Murtomaa, H.: Association of oral health behavior and the use of dental services with oral health literacy among adults in Tehran, Iran. *European Journal of Dentistry* 11 (2017) 162–167.
- SORENSEN ET AL. 2012 = Sorensen, K. – Van den Broucke, S. – Fullam, J. – Doyle, G. – Pelikan, J. – Slonska, Z. – Brand, H.: Health literacy and public health: A systematic review and integration of definitions and models. *BMC Public Health* 80 (2012) 1471–2458.
- TÓTH 2007 = Tóth L.: *Kritikai olvasás és kritikai gondolkodás. A fejlesztés alapjai*. Budapest : Pedellus Tankönyvkiadó, 2007.

UENO ET AL. 2013 = Ueno, M. – Takeuchi, S. – Oshiro, A. – Kawaguchi, Y.: Relationship between oral health literacy and oral health behaviors and clinical status in Japanese adults. *Journal of Dental Sciences* 8 (2013) 170–176.

Jogszabályok

BIOLÓGIA ÉRETTSÉGI KÖVETELMÉNYEK 2015 = 1. melléklet a 33/2015. (VI. 24.) EMMI rendelethez; https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2017/biologia_vk_2017.pdf (Letöltés: 2017.10.18.)

NEMZETI ALAPTANTERV 2012 = A Kormány 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról *Magyar Közlöny* 66 (2012); http://www.budapestedu.hu/data/cms149320/MK_12_66_NAT.pdf (Letöltés: 2017.10.18.)

OFI ÁLTAL KIADOTT KERETTANTERVEK 2012 = 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet – a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről. *Magyar Közlöny* 177 (2012)

The possibility of joint development of critical thinking and oral health literacy in Biology classes

ÁDÁM SZIVÓS – LÁSZLÓNÉ NAGY

Critical thinking is one of the essential elements of scientific thinking. However, the analysis of Biology textbooks highlighted the lack of those tasks which improve critical thinking. Numerous biological topics are suitable for this purpose, especially the topic of the human anatomy and health. The development of students' health literacy is also possible within the confines of such topics. One of the specific areas of health literacy is the oral health literacy, whose state of development has an influence on oral hygiene and general health condition. Researches show that the oral hygienic condition of Hungarian population is maleficent; more than half of them have restricted health literacy. On that measure, the improvement of oral health literacy is also a task with significant importance. The joint development of critical thinking and oral health literacy is likely to happen on Biology classes, whose basis is that their common element is the evaluation as cognitive operation. The insufficiency of dental knowledge, which was the result of the analysis of Biology textbooks, must be taken into consideration during the creation of developing tasks.

Felelős kiadó:
Kovács Attila

Kiadó:
Szegedi Tudományegyetem
Móra Ferenc Szakkollégium
6726 Szeged, Közép fasor 31–33.

Nyomdai munkálatok:
Innovariant Nyomdaipari Kft.
6750 Algyő, Ipartelep, Külterület 4.

Felelős vezető:
Drágán György
ISSN 2064-809X

